

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ СЕМАНТИКИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МІГРАНТІВ

Продемонстровано результати діагностики семантики мовлення дітей мігрантів за допомогою вільного асоціативного експерименту. За основу взято класифікацію за логікою сполучення слів-стимулів і слів-реакцій (логічні та периферійні), а також за їхніми граматичними ознаками (синтагматичні й парадигматичні). Інтерпретацію отриманих результатів представлено поетапно. Здійснено порівняльний аналіз двох груп респондентів – дітей етнічних німців і дітей мігрантів, продемонстровано відмінності за типами відвідуваних дитьми-мігрантами шкіл, а також за статевими ознаками. Оскільки діти етнічних німців сприймають рідне для них мовлення на інтуїтивному рівні, а діти мігрантів пізнають, оволодівають ним під час мовленнєвої адаптації до нового соціокультурного простору, їм не завжди вдається чітко розмежовувати центр та периферію значення слова. У багатьох випадках слова в дітей мігрантів як лексичні одиниці позбавлені концептуального значення, не відтворюють їх бачення дійсності, власного досвіду, а лише відображають прямі лексичні значення. Результати вільного асоціативного експерименту чітко демонструють вплив соціального оточення школярів на їх мовленнєву адаптацію, а також окремі статеві особливості мовленнєвої адаптації учнів.

Ключові слова: діти-мігранти, асоціація, вільний асоціативний експеримент, слово-стимул, слово-реакція, логічні центральні та периферійні сполучення, граматичні синтагматичні та парадигматичні сполучення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вільний асоціативний експеримент – один із найбільш удалих інструментів психолінгвістичного аналізу семантики мовлення. З. Фрейд і його послідовники вважали, що неконтрольовані асоціації є символічною або й прямою, часто неусвідомленою проекцією людської свідомості. Справді, формування асоціацій – це складний психофізіологічний процес, який передбачає зв'язок між окремими нервово-психічними актами, думками, уявленнями, почуттями особистості. Будь-яке слово, сказане, прочитане або почуте, приводить в дію величезний механізм асоціативних зв'язків, який формує певний образ. Утворюючи асоціації, людина виявляє своє бачення дійсності крізь призму індивідуальної асоціативної картини світу, що формується в контексті її рідної культури та закарбовується в її підсвідомості [1; 7].

Саме тому вивчення асоціативних значень посідає важливе місце в кроскультурних дослідженнях. Так, приміром, чорний колір для представника європейської культури асоціативно пов'язується із сумом, у той час як для японської таким кольором є білий [9, 189].

За О. О. Залевською, характер словесних асоціацій визначається культурно-історичними традиціями того чи того народу. Так, на слово «хліб» узбеки найчастіше дають вербальну асоціацію – «чай», французи – «вино» тощо [3].

Подібне трактування бачимо й у О. О. Леонтьєва, за яким на характер асоціативних зв'язків впливає географічне розташування респондентів. Наприклад, жителі Ярославля на слово-стимул «гноно» відповідали – «горобина», а мешканці Душанбе – «виноград» [6]. В. П. Глухов зазначає, що належність до одного народу, однієї культури, мовного середовища робить «центр» асоціативного поля загалом стабільним, а слова-реакції на стимули – часто повторюваними, оскільки вони вживані й типові в цій конкретній мові [2, 204].

Такі аспекти розгляду асоціацій гармонійно поєднуються з нашим дослідженням. Оскільки міграція передбачає не лише зміну постійного місця проживання, але і зміну мовленнєвого середовища особистості, це спричиняє внутрішню перебудову її асоціативного сприймання об'єктів навколишньої дійсності. Унаслідок таких колосальних змін мігранти часто переживають психологічний та емоційний дискомфорт. Незалежно від соціального статусу й віку, недостатнє розуміння мови або ж окремих слів може спровокувати викривлення їх сприймання і відтворення логічно та граматично некоректних асоціацій. Саме тому асоціативний експеримент слугує гарним індикатором вияву відмінностей в

асоціативних реакціях на слова-стимули в дітей етнічного населення і дітей мігрантів, а також певних відмінностей в їх асоціативному мисленні. Отож, у межах цієї публікації маємо за мету продемонструвати, що вільний асоціативний експеримент – хороший інструментарій діагностики внутрішнього лексику дітей мігрантів і володіння ними мовним матеріалом, системою мовних зв'язків та взаємозв'язків, а також адекватності їх використання.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Асоціація (від латин. *associatio* – з'єднання) – закономірний зв'язок, який виникає в процесі мислення між елементами психіки, у результаті якого поява одного елемента в певних умовах викликає образ іншого, пов'язаного з ним. Інакше кажучи, це зв'язок між окремими явищами, фактами чи предметами, які відображені у свідомості та закріплені в пам'яті. Асоціанізм – пояснення психічних процесів із допомогою принципу асоціації: складні психічні утворення вторинні та виникають із найпростіших елементів через їх асоціації [7, 55–56].

У психолінгвістиці існує декілька способів класифікації асоціацій: асоціації однієї граматичної категорії називаються парадигматичними (*хлопець – дівчина, Різдво – свято*), а різних – синтагматичними. Переважання синтагматичних реакцій над парадигматичними засвідчує недостатність аналітичного мислення досліджуваного, його комплексність, невміння виокремлювати об'єкти, а лише доповнювати їх певними ознаками (*молоко – біле; хлопчик – біжить*).

Асоціації також розглядають за схожістю значень (синонімічність), протилежністю значень (антонімічність), взаємовідношенням (причина – наслідок), за соціальною детермінованістю (*жінка – господаря*), відновленням мовленнєвих кліше (*майстер – золоті руки, гість – незваний*), за фонетичним звучанням (*мама – рама*), за логікою (змістом) зв'язку: логічні (*армія – солдат*) та периферійні (*вікно – квіти*). Переважання периферійних реакцій над центральними вказує на низький рівень володіння мовою [2; 4; 7; 10].

У цьому дослідженні за основу взято класифікацію за логікою їх сполучення (логічні й периферійні), а також за граматичними ознаками слів-стимулів і слів-реакцій (синтагматичні та парадигматичні).

Емпіричне дослідження здійснювалося на базі чотирьох німецьких шкіл: Städt. Gem. Grundschule Elkenbreder Weg (Bad Salzflen), Grundschule Ahornstraße (Bad Salzflen), Gymnasium am Markt (Bünde), Gesamtschule Friedenstal (Herford). Загальна вибірка досліджуваних складає 237 дітей, із яких 134 дитини має обох батьків етнічних німців, 103 учні – діти мігрантів. Докладніша інформація щодо соціокультурної належності дітей мігрантів міститься в нашій дисертаційній праці [8].

Отож, у межах вільного асоціативного експерименту учням було запропоновано 30 слів-стимулів, що належать до різних частин мови: *армія, музика, хвороба, рука, рівний, свистіти, солодкий, вікно, спати, погода, дерево, танець, лікар, нога, м'який, співати, гіркий, двері, гуляти, вітер, квітка, свято, ліки, черевик, блискучий, кричати, солоний, стіна, ходити, сонце*. Завдання полягало у написанні дітьми поруч із запропонованими словами-стимулами такі слова-реакції, які найперше спадають на думку при їх читанні. Результати дослідження асоціативного експерименту викладено в табл. 1.

Таблиця 1

Асоціативні реакції дітей етнічних німців і дітей мігрантів

Респонденти	Розподіл логічних зв'язків, %		Розподіл граматичних зв'язків, %	
	центральні	периферійні	синтагматичні	парадигматичні
діти етнічних німців	75,1	24,9	51,3	48,7
діти мігрантів	63,4	36,6	54,1	45,9

Отож, порівнюючи відсотковий вміст табл. 1, звертаємо увагу на те, що діти етнічних німців показують кращі показники за логічною (центральною) сполучуваністю слів (75,1 %), ніж діти-мігранти (63,4 %). Відповідно, меншою є частка периферійних логічних зв'язків у дітей етнічних німців (24,9 %). Показник периферійних сполучень у дітей мігрантів (36,6 %) засвідчує їх дещо ускладнене сприймання і розуміння мови, стрибкоподібність мисленневих процесів. У дітей мігрантів часто траплялися відповіді-реакції, у яких важко відстежити логіку зв'язку, наприклад: *черевик – закривати; співати – вразливий; ліки – шпалери; двері – мавпа; квітка – тихо; свято – повітря* та ін. Подекуди фіксувалося, що й діти етнічних німців утворювали сполучення, які позбавлені логіки, однак таким чином вони утворювали складні іменники, надаючи словам-реакціям і словам-стимулам спільного змісту, наприклад: *рука (Hand) – черевик (Schuh) = Handschuh – рукавиця; рука (Hand) – крем (Creme) = Handcreme – крем для рук; рівний (glatt) – лід (Eis) = Glatteis – ожеледь; дерево (Baum) – шерсть (Wolle) = Baumwolle – бавовна; ліки (Arznei) – засіб (Mittel) = Arzneimittel – лікарський засіб.*

З одного боку, таким способом респонденти утворили асоціації за типом відновлення мовленневих кліше, а з іншого – продемонстрували відбиток свого культурного та мовного досвіду, чим не володіють достатньо діти мігрантів.

Інколи на слова-стимули діти-мігранти реагували окличними або питальними реченнями (і усно, і письмово), наприклад: *ходити – болять ноги!; армія – мене не стосується! Їхня справа!; стіна – неможливо пройти!; солодкий – гарне слово!; хвороба – як це сталося?; лікар – він добре вчився в школі!; солоний – хіба це смачно?!; ліки – навіщо?* Слова-реакції часто передавалися окремими звуками, наприклад: *співати – ла-ла-ла, вітер – вуууухххххх*. За В. П. Серкіним, будь-яка незвична реакція на слова-стимули, що може знаходити прояв у буркотінні, скаргах, вигуках, проявах вегетативних емоцій, вимовлянні непотрібного чи недоречного слова-реакції тощо, пояснюється проявами психологічного захисту (за З. Фрейдом, механізм супротиву). Такі реакції можуть виявити зв'язок з афективними комплексами дітей, коли слово-стимул асоціативно викликає в них неприємні, пов'язані з певними подіями, спогади [7, 243].

Інколи діти мігрантів відповідали на слова-стимули протилежними за значеннями словами, утворюючи антонімічні асоціації. Це позбавляло їх відповідей логічності, але, принаймні, демонструвало лексичний запас: *кричати – шепотіти; солодкий – солоний; блискучий – матовий; м'який – твердий; гіркий – солодкий* та ін. Отож, можна провести паралелі з теорією лексичних полів Й. Тріра, спрямованої на аналіз специфічних для кожної мови способів організації ізольованих семантичних галузей лексики. За автором теорії, слова не несуть жодного змісту, доки адресатові не відомі слова з того ж самого поля з протилежним значенням та доки не з'являться їх «концептуальні сусіди», які займають свою частку поняттєвого поля та чітко визначають межі вимовленого слова. Й. Трір зазначав, що у свідомості інтерпретатора фігурують слова, а не відображена картина світу у вигляді понять, концептів тощо [11].

Отже, можемо узагальнити, що в багатьох випадках слова в дітей мігрантів як лексичні одиниці позбавлені концептуального значення, не відтворюють їх бачення дійсності, власного досвіду, а лише відображають прямі лексичні значення.

Збільшенню відсотка периферійних логічних реакцій у дітей мігрантів сприяло також їх неточне стилістичне сприймання мови або ж калькування чи переклад понять, наприклад: *ліки (Arznei) – пити (trinken) замість einnehmen (приймати); дерево – tree.*

Можемо простежити, що відсотковий розрив між центральними й периферійними зв'язками у дітей мігрантів складає 26,8 %, а в дітей етнічних німців – 50,2 %, що засвідчує їх більш чітке розмежування центру та периферії значення слова. Слушно також зазначити, що навіть у периферійній логіці ці діти демонстрували зрілий, обміркований лексичний запас, приміром: *дерево – озон; ліки – аптечка першої медичної допомоги; кричати – футбольний*

стадіон; сонце – галактика; погода – сонячне проміння; блискучий – коштовний / кристал та ін.

Уважаємо, що одним із ключових моментів, чому відмінності в логічній сполучуваності слів-стимулів і слів-реакцій у дітей етнічних німців та дітей мігрантів виявилися настільки відчутними, є недостатньо розвинене чуття мови в останніх. Услід за Л. В. Засекіною, чуття, або ж усвідомлення мови, формується не за умови цілеспрямованого впливу, а як результат мовленнєвого досвіду [5].

Саме тому діти етнічних німців сприймають рідне для них мовлення на інтуїтивному рівні, а діти мігрантів пізнають, оволодівають ним під час мовленнєвої адаптації.

Щодо граматичного критерію варіанти відповідей розділилися так: у всіх дітей переважають синтагматичні зв'язки над парадигматичними, проте в різному співвідношенні: 54,1 % – у дітей мігрантів і 51,3 % – у дітей етнічних німців. Щодо парадигматичних показників ситуація склалася так: 48,7 % у дітей етнічних німців, 45,9 % – у дітей мігрантів. Як і в попередньому випадку, цікавим виявився аналіз розбіжностей між синтагматичними та парадигматичними критеріями: у дітей етнічних німців він складає 2,6 %, а в дітей мігрантів – 8,2 %. Зважаючи на статистику, бачимо, що саме в дітей мігрантів переважають синтагматичні зв'язки, а в дітей етнічних німців – парадигматичні, що засвідчує більшу сталість і впорядкованість їх мислення.

Щодо утворення синтагматичних зв'язків значних розбіжностей між дітьми етнічних німців і дітьми мігрантів виявлено не було. Спостерігалось багато подібного, приміром: *свистіти – голосно / тихо; дерево – високе / низьке; м'який – подушка / пір'я / ковдра; вітер – холодний / приємний; спати – ліжко / солодко; солоний – сіль; солодкий – солодоці; квітка – красива; вікно – відчиняти / зачиняти; кричати – страх*. Утім, у парадигматичних зв'язках відмінності були. Діти етнічних німців давали більш влучні реакції на слова-стимули в одній граматичній категорії: *солодкий – смачний; кислий – огидний; стіна – постер; музика – мелодія; лікар – страх; черевик – підошва; вітер – буревій; хвороба – смерть; армія – війна; дерево – рослина; спати – хроніти та ін.*

Діти мігрантів часто римуvalи пари слів, утворюючи звукові асоціації. Такі утворення позбавляли логіки ці зв'язки, проте забезпечували їх парадигматичність, наприклад: *Schuh (черевик) – Kuh (корова); Fest (свято) – Nest (гніздо); Bein (нога) – Wein (вино); Wind (вітер) – Kind (дитина); gehen (ходити) – sehen (бачити); Wand (стіна) – Rand (край); Baum (дерево) – Traum (мрія); Hand (рука) – Band (стрічка); singen (співати) – springen (стрибати)*. Найчастіше такі реакції можна зустріти в дітей, які не достатньо володіють семантикою знаків мови, або ж у дітей, що мають певне відставання в інтелектуальному чи мовленнєвому розвитку й потребують корекції.

Доволі часто рими придумувалися навмисне з неіснуючих слів: *Arzt (лікар) – Marzt; bitter (гіркий) – mitter; salzig (солоний) – kalzig* або ж дублювалися слова-стимули: *Militär (армія) – Militär (армія); weich (м'який) – weich (м'який); Sonne (сонце) – Sonne (сонце); schlafen (спати) – schlafen (спати)*.

Уважаємо за доцільне зазначити: крім вищезгаданих моментів, існує багато таких, що вплинули на загальне враження від перевірки й аналізу проведеного асоціативного експерименту. Зокрема, у дітей мігрантів траплялися труднощі з полісемантичністю слів і їх графічним розпізнаванням, приміром *Fest (свято)* помилково розуміли як *fest (міцний)*, даючи, відповідно, некоректні логічні реакції. Те ж саме відбувалося і через незнання всіх правил правопису та читання. Наприклад, *кричати (schreien)* діти розуміли як *schreiben (писати)*, *bitter (гіркий)* як *bitte (будь ласка)* тощо. Загальний високий рівень орфографічних помилок засвідчує прогалини у письмовому мовленні: *Tablette – Tabelle, Finger – Finga, sehen – seen, lecker – lekea, schmecken – schmekn, Alarm – Alaum, Instrument – Instrumet, spazieren – spatziiren, warm – wam, fröhlich – frolig, kalt – kald* та ін.

Оскільки усне мовлення дітей мігрантів найчастіше засвоюється у формі наслідування та, як результат, переноситься в площину письма, украй важливо впродовж мовленнєвої адаптації мати зразок літературної мови для наслідування – і усної, і письмової. Ці аспекти були враховані нами на етапі формуального експерименту [8].

У табл. 2 відображено результати асоціативного експерименту дітей мігрантів за різними типами навчальних закладів.

Беручи до уваги логіку сполучуваності слів-стимулів і слів-реакцій гімназистів та школярів звичайних шкіл, стає помітним, що діти мігрантів, які навчаються в гімназії, показали досить високі показники саме із центральної їх сполучуваності (69,7 %), у той час як діти загальноосвітньої та початкових шкіл продемонстрували 58,8 %.

Таблиця 2

Асоціативні реакції дітей мігрантів різних навчальних закладів

Респонденти	Розподіл логічних зв'язків, %		Розподіл граматичних зв'язків, %	
	центральні	периферійні	синтагматичні	парадигматичні
Учні гімназії	69,7	30,3	52,9	47,1
Учні загальноосвітніх початкових шкіл	58,8	41,2	55,1	44,9

З огляду на граматичне сполучення слів-стимулів і слів-реакцій, бачимо: діти загальноосвітньої та початкових шкіл були активнішими в синтагматичних поєднаннях слів-стимулів та слів-реакцій (55,1 %), ніж діти гімназисти (52,9 %). У той час показники гімназистів демонструють перевагу парадигматичної сполучуваності слів (47,1 %). Це дає підстави зробити припущення, що в дітей мігрантів, які навчаються в гімназії, та, відповідно, активно спілкуються і переймають мовні навички однолітків, які є носіями мови, швидше відбувається засвоєння та вдосконалення німецької мови, її граматичних, стилістичних особливостей, а також правопису. Отже, мовленнєва адаптація в дітей мігрантів, що навчаються в гімназії, проходить якісніше та інтенсивніше.

Табл. 3 демонструє результати аналізу асоціативних реакцій дітей мігрантів за статтю.

Таблиця 3

Статеві особливості асоціативних реакцій дітей мігрантів

Респонденти	Розподіл логічних зв'язків, %		Розподіл граматичних зв'язків, %	
	центральні	периферійні	синтагматичні	парадигматичні
Хлопці	61,5	38,5	53,3	46,7
Дівчата	66,4	36,6	55,4	44,6

Отже, показники логічних центральних зв'язків вищі в дівчат (66,4 %), ніж у хлопців (61,5 %). Припускаємо, що дівчата володіють більш тонким чуттям мови, вибудовуючи чіткі категоріальні взаємозв'язки між поняттями.

Щодо граматичних сполучень, то разючих відмінностей не зафіксовано. І в дівчат (55,4 %), і в хлопців (53,3 %) переважають синтагматичні зв'язки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати вільного асоціативного експерименту чітко демонструють вплив соціального оточення школярів на їх мовленнєву адаптацію до іншомовного середовища, що засвідчено відмінностями в оволодінні німецьким мовленням дітьми мігрантами й дітьми етнічного місцевого населення. Асоціативний експеримент також виявив окремі статеві особливості мовленнєвої адаптації учнів.

Джерела та література

1. Горошко Е. И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента : монография / Е. И. Горошко. – Х. : Ра-Каравелла, 2001. – 320 с.
2. Глухов В. П. Основы психолінгвістики : учеб. пособие для студ. педвузов / В. П. Глухов. – М. : АСТ «Астрель», 2005. – 351 с.
3. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику : учеб. для вузов филол. спец. / А. А. Залевская. – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 382 с.
4. Засєкіна Л. В. Вступ до психолінгвістики / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2002. – 168 с.
5. Засєкіна Л. В. Чуття мови як важливий психолінгвістичний феномен / Л. В. Засєкіна // Психолінгвістика : зб. наук. пр. / гол. ред. О. О. Селіванова ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. – Вип. 4. – С. 43–51.
6. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2005. – 288 с.
7. Серкин В. П. Методы психологии и субъективной семантики и психосемантики : учеб. пособие для вузов / В. А. Серкин. – М. : Пчела, 2008. – 382 с.
8. Тарасюк І. В. Психологічні особливості мовленнєвої адаптації дітей мігрантів до іншомовного середовища : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Інна Василівна Тарасюк ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк : [б. в.], 2013. – 227 с.
9. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Р. М. Фрумкина. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 320 с.
10. Dshenkova E. Sprache – Forschung – Migration. Linguisten mit internationalen Biographien als Migranten / Ekaterina Dshenkova // Ost – West Perspektiven: Migrationen und Migranten. – Bochum, 2007. – Band 7. – S. 269–280.
11. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts / Jost Trier. – Heidelberg : Carl Winter, 1931. – 347 S.

References

1. Goroshko, Yelena. 2001. *Integrativnaya Model Svobodnogo Assotsiativnogo Eksperimenta*. Moskva: Institut Yazykoznaniiia RAN.
2. Hlukhov, V. P. 2005. *Osnovy Psikholinhvistiki*. Moskva: AST “Astrel”.
3. Zalevskaia, A. A. 2000. *Vvedeniye v Psikholinhvistiku*. Moskva: Rossiiskii Hosudarstvennyi Humanitarnyi Universitet.
4. Zasiiekina, Larysa, and Zasiiekina Serhii. 2002. *Vstup do Psikholinhvistyky*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho Universytetu “Ostrozka Akademiia”.
5. Zasiiekina, Larysa. 2009. “Chuttia Movy yak Vazhlyvyi Psikholinhvistychnyi Fenomen”. *Psikholinhvistyka*. Pereiaslav-Khmelnytskyi: PP “SKD” 4: 3–51.
6. Leontev, A. A. 2005. *Osnovy Psikholinhvistiki*. Moskva: Smysl.
7. Serkin, V. P. *Metody Psikhologii i Subyektivnoi Semantyky i Psykhosemantyky*. Moskva: Pchela.
8. Tarasiuk, Inna. 2013. “Psikhologichni Osoblyvosti Movlennievoi Adaptatsii Ditei Mihrantiv do Inshomovnoho Sere dov yshcha”. PhD diss., Skhidnoevropeiskyi Natsionalnyi Universytet Imeni Lesi Ukrainky.
9. Frumkina, R. M. 2001. *Psikholinhvistika*. Moskva: Akademyia.
10. Dshenkova, Ekaterina. 2007. “Sprache – Forschung – Migration. Linguisten mit internationalen Biographien als Migranten”. *Ost – West Perspektiven: Migrationen und Migranten 7*: 269–280.
11. Trier, Jost. 1931. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts*. Heidelberg: Carl Winter.

Тарасюк Інна. Психолінгвістический аспект анализа семантики речи детей мигрантов. Продемонстрированы результаты диагностики семантики речи детей мигрантов с помощью свободного ассоциативного эксперимента. За основу взято классификацию по логике соединения слов-стимулов и слов-реакций (логические и периферийные), а также по их грамматическим признакам (синтагматические и парадигматические). Интерпретацию полученных результатов представлено поэтапно. Сначала осуществлен сравнительный анализ двух групп респондентов – детей этнических немцев и детей мигрантов, затем продемонстрированы отличия по типами посещаемых детьми-мигрантами школ, а также по половым признакам.

Поскольку дети этнических немцев воспринимают родную речь на интуитивном уровне, а дети мигрантов познают, овладевают ею во время речевой адаптации к новому социокультурному пространству, им не всегда удается четко разграничивать центр и периферию смысла слова. Во многих случаях слова у детей мигрантов, как лексические единицы, лишены концептуального значения, не воссоздают их виденье действительности, собственного опыта, а отображают прямые лексические значения. Результаты свободного ассоциативного эксперимента четко демонстрируют влияние социального окружения школьников на их речевую адаптацию, а также отдельные особенности речевой адаптации учеников по половому признаку.

Ключевые слова: дети мигрантов, ассоциация, свободный ассоциативный эксперимент, слово-стимул, слово-реакция, логические центральные и периферийные соединения, грамматические синтагматические и парадигматические соединения.

Tarasiuk Inna. Psycholinguistic Aspect of Speech Semantic Analysis by Immigrant Children. It is shown in the article the results of diagnostic of speech semantic by immigrant children with the help of an associative test. The reactions to the word stimuli were classified into logical type of connections (central and peripheral logical reactions) and their grammar features (syntagmatic and paradigmatic reactions). The interpretation of got results is presented stepwise in the article. At first it is shown the comparative analyses of two groups of respondents - the children of ethnic German families and the children of immigrants. Then there are demonstrated the differences between types of visited schools and gender aspect. The children of ethnic German families feel their native speech intuitively, but the children of immigrants face not only the problem of adapting to the new cultural and social environment, but to the speech as well. That is why it is not easy for them to recognize the center and the peripheral means of words. In many cases, the words by the children of immigrants, as lexical units, don't have their conceptual means, don't reflect their view of reality, don't express their experience, but only show the direct lexical means. The results of the associative experiment demonstrate the influence of social environment of students on their speech adaptation. There are also some gender peculiarities of their speech adaptation figured out.

Key words: the children of immigrants, association, associative experiment, word stimuli, word reaction, logical central, peripheral connections, grammatical syntagmatic and paradigmatic connections.

УДК 811.111'38

Наталія Чендей

КОГНІТИВНИЙ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ МЕТАФОРИ ЯК ОСНОВИ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ ДЖ. Г. БАЙРОНА)

Висвітлено дослідження когнітивної та психолінгвістичної природи метафори й способів її переосмислення в поезії Дж. Г. Байрона. Здійснено спробу продемонструвати, що метафора є частиною індивідуальної концептуальної системи поета, створеної його художньою уявою та втіленою за допомогою особливо дібраних мовних засобів. Оскільки саме метафора легко вплітається у канву щільного поетичного тексту, її вивчення передусім пов'язане з розробкою способів художнього переосмислення, що в свою чергу дозволяє розкрити вибір, зроблений автором у представленні того чи іншого образу. Через те, що індивідуально-авторська метафора ґрунтується на образному мисленні, вона, безумовно, впливає на емоції та сприйняття тексту. Отже, поетичний текст розглядається як особливий художній простір, у якому метафори модифікуються, перетворюючись у складні поетичні образи. Відповідно, метафора справедливо вважається основою концептуальної системи автора і його індивідуального стилю.

Ключові слова: метафора, способи переосмислення, індивідуальна концептуальна система автора, ідіостиль.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній лінгвістиці розробкою концептуального апарату й методології дослідження поетичної мови займається особлива галузь – когнітивна поетика. Її науковий вектор спрямований на аналіз художньої семантики з акцентом на лінгвокогнітивних стратегіях формування й обробки інформації, яка актуалізується в поетичних текстах (О. П. Воробйова, М. Freeman, R. Tsur). Базовими для